

Ханикін Д. В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних складних умовах, викликаних розвитком і зростанням процесів глобалізації, політико-правових трансформацій, комп'ютеризації та цифровізації, терміново потрібна адекватна трансформація всіх систем та швидке реагування держави на сучасні виклики.

Поява та розвиток нових дестабілізуючих факторів, які порушують нормальне функціонування держави, перешкоджають її сталому розвитку та фактично сприяють помітному погіршенню економічної ситуації, а отже, соціальному статусу більшості населення, становить загрозу і служить передумовою для запуску нових правових процесів в певному регіоні (чи кількох регіонах) одночасно, і в країні в цілому.

Враховуючи той важливий факт, що сьогодні більшість цих викликів перетворюється на явні або, що ще гірше, приховані загрози національній економіці, виникає об'єктивна необхідність існування ефективного адміністративно-правового механізму системного забезпечення економічної безпеки. Як показує практика, значна кількість цих загроз може мати постійний і повторюваний характер, постійно змінюватися та створювати нові економічні ризики для країни. Це, у свою чергу, потребує не лише швидкого та ефективного реагування відповідних інституцій, а й постійного дослідження та розробки концептуальних форм, методів і засобів протидії цим ризикам. У цьому контексті правові засоби покликані сприяти обмеженню умов і обставин, що сприяють можливості вчинення правопорушень. Такі правові засоби покликані служити найважливішим профілактичним заходом у боротьбі з адміністративно-правовими правопорушеннями та запобігати їх вчиненню.

Законодавець вирішує проблеми правовими методами, створює правову схему, сприяє правовому прогресу, гарантує безпеку у законодавстві України, організовує розробку та прийняття законів, контролює адміністративно-правову область приватних організацій.

Ключові слова: *правове регулювання, економічна безпека, національна економіка, внутрішні і зовнішні загрози, правове забезпечення.*

В сучасних умовах правове забезпечення національної безпеки слід розглядати як питання впливу, взаємозв'язку та трансформації природного та суб'єктивного права в сфері національної безпеки, де суспільні відносини є різноманітними та багатоплановими. Звернення до законів, які є регуляторами відносин, зводить можливість держави використовувати свої функції. Концепція національної безпеки, доктрини, закони, кодекси, положення, стратегії, програми і плани є арсеналом юридичних засобів, в яких нормативно-правове забезпечення національної безпеки найбільш повно і точно відображає сутність та зміст врегулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки за допомогою правових норм. Основною передумовою забезпечення національної безпеки України та забезпечення сталого економічного розвитку є розвиток національної безпеки за політичними та стратегічними чинниками [1, с. 40].

До питань економічної безпеки звертались такі науковці, як: О. Барановський, З. Варналій, М. Вебер, О. Власюк, В. Геєць, С. Глазьев, О. Ермоленко, Я. Жаліло, О. Користін, В. Ліпкан, Є. Олейніков, Овен Роберт, В. Сенчагов, Б. Спіноза, А. Сміт, Д. Рікардро, М.Т. Цицерон, А. Шарапо та інші.

У сучасних умовах безпеку можна охарактеризувати цілою низкою підходів, які визначають на скільки є захищеною державна система безпеки в економічному плані, а також на скільки безпечними є взаємозв'язки в цій системі [5].

На думку Гнатенко В.С., Гузенко О., Павліченко Є. стосовно закону «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Военної доктрини України»»: кожна держава має власне поняття безпеки згідно її історії розвитку [6], безпеки, яка є елементом правової системи та представляється як специфічна сфера правової

охорони та захисту конституційних інтересів громадян, суспільства та держави, де економічна безпека це є складова системи законодавства, яка тлумачить діяльність суб'єктів з точки зору забезпечення [7] норм адміністративного права, суспільних відносин через гарантування економічної безпеки аналізується й розбирається Конституція, яка є найважливішою базою законодавчої системи та законодавства в цілому [7].

Ми погоджуємось з Глузенко О., що норми адміністративного права управляють різними суспільними відносинами у ході організації економічної безпеки. Складниками системи правового забезпечення економічної безпеки є юридичні засоби адміністративно-правового впливу на суспільні відносини, що утворюють, організують та здійснюють цю діяльність [2]. Отже, економічна безпека це та умова, при якій гарантується стабільність як в політичній так в соціальній сфері країни. Оскільки, все таки організація й гарантія економічної безпеки та керування нормативно-правовим процесом під час розвитку країни є пріоритетною функцією держави.

Гарантія зв'язку розвитку та безпеки, які є необхідними елементами у системі діяльності суспільства – є все-таки важливими складовими у розвитку держави як такої. А також хотілося б наголосити, що організація гармонійного стабільного суспільства завжди нерозривно пов'язана з забезпеченням безпечних умов існування, які гарантуються певними особами, які діють у складі об'єднаної управлінської структури, а також яка діє на підставі регульованої економічної безпеки через призму нормативно-правових стратегій, концепцій, доктрин. Ці врегульовані системи та правові лінії мають неабияке значення і є установчими та представляють погляди, що офіційно прийняті у державному плані. А саме до цих документів, на думку Гнатенко В.С., Гузенко О., Ліпкана В.А., Павліченко Є. (ми також притримуємось такого погляду), належать: Стратегія сталого розвитку «Україна–2030» [2]; Стратегія національної безпеки України [3]; Концепція боротьби з тероризмом [4]; Военна доктрина України [3] та інші, основний звичайно програмний документ, що керує розвитком національної та економічної безпеки України, є Стратегія національної безпеки України. Загальні концептуальні настанови Стратегії національної безпеки України констатують внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці та стратегічні ризики, визначають принципи забезпечення національної безпеки.

Закони України – «Про основи національної безпеки» та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» – посідають звичайно чільне місце в системі правових актів, де звичайно зазначено, що безпека економічної сфери України є невід'ємною часткою національної безпеки України [5]. Зовнішніми та внутрішніми факторами небезпек у напрямку до економічної безпеки України визначаються завдання держави про окреслення критеріїв та параметрів, які будуть представляти загально національні інтереси в сферах економіки та організації економічної політики. Слідом за Гнатенко В.С., Гузенко О., Ліпканом В.А., Павліченко Є. зазначаємо: політика держави в сфері гарантування безпеки відбувається через органи державної влади та місцевого самоврядування на основі Стратегії національної безпеки України та інших нормативних концептуальних документів, які забезпечуються Радою національної безпеки й оборони. Саме Рада визначає основні лінії політики держави та права в сфері гарантування безпеки [6].

Політика держави є направленою на гарантування економічної безпеки. Вона базується на принципах нормативно-правової бази, а також визначає параметри (кількісні і якісні) та критерії економічної безпеки України. Отже, спираючись на вище назване, стає необхідним створення гарантій економічної безпеки на законодавчому рівні, а також встановлення компетенції та відповідальності у межах органів державної влади України. Цілі, завдання, принципи та концепції гарантування економічної безпеки є основними напрямками роботи базових елементів системи економічної безпеки за умови взаємовигідної та скоординованої дії державних органів. Основним завданням є отримання балансу законодавства у межах економічної безпеки та завдань, що держава ставить по напрямку постійного розвитку, систематизації та кодифікації нормативно-правової бази, для того, щоб уникнути незлагодженостей у юридичних нормах та для встановлення переваг правового контролю у економічній безпеці [3].

Аналіз дійсного нормативно-правового базису в умовах інтеграції України до Європейського Союзу свідчить про зростання інтересу до міжнародно-правових актів гарантування

економічної безпеки через призму підвищеної взаємодії держав у сфері економіки. Таку безпеку ми розглядаємо як основну в питаннях гарантій щодо національної безпеки держави та її стрімкого постійно стабільного соціально-економічного розвитку. Можливість розвитку економіки держави розглядається нами через гарантію постійного соціально-економічного розвитку та певного захисту економічних інтересів індивідів, господарюючих суб'єктів, регіонів та держави. Захист життєво важливих інтересів народу та держави від зовнішніх та внутрішніх ризиків гарантується розвитком економіки [5].

Гарантування високого, стійкого економічного підвищення, дієвої сатисфакції економічних потреб, регулювання державою рухання й застосування нацресурсів, захисту економічних інтересів держави на національній та міжнародній арені, а також гарантія врівноваження економічної системи – це все є економічною безпекою на рівні економіки держави. Так само, як і Гнатенко В.С., Гузенко О., Ліпкан В.А., Павліченко Є., ми притримуємось думки, що гарантія безпеки через призму адміністративно-правового контролю розуміється як така організація державної політики, яка направлена на утворення, підтримку та захищеність об'єкта права на належному рівні. Юридична точки зору базується на думці, що економічна безпека керує суспільними відносинами через правове регулювання, для того, щоб так скерувати поведінку суб'єктів права, щоб вона максимально відповідала встановленим нормам права, чинному законодавству та не суперечила вимогам економічної безпеки. Отже, економічна безпека – це такий стан національної економіки, який характеризується як правова категорія і визначається наявністю захисту від усіх наявних небезпек, ризиків і є результатом діяльності по захисту інтересів держави в економічній галузі [7]. Правова форма гарантування економічної безпеки – це діяльність державних органів по реалізації потреби у безпеці інтересів через національну економіку. Правова форма має специфічний характер та характеризується багатоаспектними критеріями. Її основним завданням є: а) забезпечити економічну безпеку; б) визначити критерії сатисфакції потреб, які направлені на захист громадських інтересів; в) регулювати гарантування економічної безпеки, оскільки вона є державною діяльністю. Вона визначається так:

- встановленням національних економічних інтересів;
- визначенням змісту права;
- захистом постійного розвитку держави;
- виявленням загроз, що виникають через нелегітимне поведіння суб'єктів громадських відносин;
- формуванням правових регульованих законодавством відносин між суб'єктами права;
- забезпеченням такої діяльності державних органів, яка визначається нормативними документами, що гарантують безпеку через законні повноваження [2].

Економічної безпеки – це така державна діяльність, яка гарантує, на думку Ліпкана В.А., а також і на нашу, організаційну, управлінську, адміністративну, правоохоронну реалізацію національних інтересів [1].

Економіка контролює правове гарантування економічної безпеки через сукупність економічних, організаційних та інших впливових заходів, які зафіксовані законодавством, виконання яких гарантує економічну та соціальну сталість державного розвитку. Отже, ціль правового контролювання економічної безпеки визначається розробкою умов розвитку економіки якнайкращим способом [2].

Правове регулювання може вважатись порушенням через економічну кризу. Основним є правове гарантування державного контролю економікою, оптимальна та ефективна організація господарської діяльності. У законодавстві необхідно вдало поєднувати осібно-правовий та публічно-правовий контроль, який значно применшить вплив держави на розвиток економічних процесів. З цієї причини збільшується роль підприємницького права разом із правовими нормами регулювання розвитку економічної безпеки [3]. Державний контроль економіки формується на базі господарсько-правовій в межах підприємницького права, а не адміністративного. Таким чином необхідно розмежовувати державне управління економікою від публічно-правового впливу на громадські відносини. Отже, економічна безпека держави гарантується через утворення ефективної система правових гарантій, що дозволяють

оперативно реагувати на зміни в державі та виконують функцію підтримки економіки держави у безпечних рамках. Дієві методи державного правового контролю гарантують економічну безпеку на необхідному рівні та організують певні правові норми. Це все в цілому надає наступні можливості [2] для створення необхідних настанов та основних направленостей правового контролю; окреслення переваг у діяльності державних органів; розробці правил встановлення рамок правових рівнів економічної безпеки; визначення певних правових обмежень та ліній встановленої поведінки суб'єктів права; формування особливих вимог, стандартів, норм гарантування економічної безпеки; визначення реєстру та порядку використання засобів та технологій гарантування економічної безпеки; встановлення юридичної відповідальності за порушення вимог економічної безпеки [4].

Діяльність у сфері гарантування економічної безпеки формується на перехресних прогнозах економічного та соціального розвитку держави, де важливим є посилення правового та адміністративного керування господарської діяльності з боку держави, прийняття та запровадження певних законодавчих актів [6].

Стосовно гарантування економічної безпеки державна діяльність включає цілий перелік правових заходів. З них науковцями виділяються заходи щодо організації загального керування розвитком економіки, забезпечення постійного розвитку виробництва та його ефективності, створення сприятливих умов для розвитку конкуренції. Таким чином, гарантування економічної безпеки держави є компетентною спеціалізованою діяльністю державних органів з попередження, виявлення та нейтралізації ризиків для економічної безпеки держави, створення умов для ефективного задоволення національних економічних інтересів [7].

На нашу думку, слідом за Гнатенко В.С., Гузенко О., Ліпканом В.А., Павліченко Є. – дійсне нормативно-правове гарантування економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання є ще недостатньо цілеспрямованим, неповним та майже на всіх етапах нормотворче керування ринковими змінами погано скероване та продовжує створюватись та вміщує більше ніж 52 закони України та 8 Указів Президента України, кількість яких збільшується відповідно до затвердженого Антикризового Плану України. Питанням економічної безпеки приділена увага перш за все в Конституції України, Декларації про державний суверенітет України, Постанови Верховної Ради України «Про проголошення незалежності України» та проекті Постанови «Про зміну економічної політики держави для захисту національних інтересів, розвитку економіки, подолання масової бідності та підвищення рівня життя громадян України» Першим основним джерелом з питань нормативно-правового регулювання економічної безпеки є Конституція України, у ч. 1 ст. 17 якої визначено, що «забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави». Другим джерелом є кодифіковане законодавство, тобто Господарський, Цивільний, Кримінальний, Адміністративний, Митний кодекси України. До третього джерела віднесено закони України з питань безпеки, а саме Закон України «Про основи національної безпеки України», Закон України «Про охоронну діяльність» та Закони України з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки, зокрема закони України «Про прокуратуру», «Про національну поліцію України», «Про Службу безпеки України», «Про державну податкову службу в Україні», сюди слід додати накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що контролюють окремі питання господарської діяльності, а також правове гарантування економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, локалізовані нормативні акти органів місцевого самоврядування [2].

Усі нормативно-законодавчі акти поділяються на документи:

- 1) що дають правовий базис національній економічній безпеці України;
- 2) що регламентують галузевий розвиток з забезпечення безпеки;
- 3) що регламентують стратегічний розвиток національної економічної безпеки України;
- 4) що спрямовані на стійкий розвиток національної економіки та суспільства.

Під нормативно-правовим гарантуванням національної економічної безпеки України розуміємо цілісність нормативно-правових актів, які становлять частину загальної системи забезпечення національної безпеки України, що законодавчо закріплюють відносити суспільства, держави, особистості, суб'єктів господарювання в системі гарантування національної економічної

безпеки України, що є важливим фактором розвитку національної економіки та суспільства, вдосконалення законодавчого базису економічної безпеки, діяльність яких слід спрямовувати на створення ефективної, дієвої правової основи системи гарантування національної безпеки держави як базису ефективного розвитку системи.

Використана література:

1. Липкан В.А. Національна безпека України. Київ, Кондор, 2006. 552 с.
2. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2030»: Указ Президента України від 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>
4. Про Концепцію боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 5 березня 2019 року № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.
6. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 13.07.2023 № 3223-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки.: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 671. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=ukUA&id=98c3a695-56bb-42ba-b65160ce1f899654&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2021-2023-Roki>.

References:

1. Lipkan V.A. (2006). Natsionalna bezpeka Ukrainy [National security of Ukraine]. Kyiv, Kondor., 552 s. [in Ukrainian].
2. President of Ukraine (2015), Stratehiiia staloho rozvytku «Ukraina – 2030»: [Decree “Strategy of sustainable development “Ukraine – 2020”] Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A> [in Ukrainian].
3. President of Ukraine (2020), Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: [Decree “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the National Security Strategy of Ukraine"], Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16 liutoho 2022 roku № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>. [in Ukrainian].
4. President of Ukraine (2019), Pro Kontseptsiuu borotby z teroryzmom: [Decree “On the Concept of Combating Terrorism”], Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 5 bereznia 2019 roku № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text> . [in Ukrainian].
5. President of Ukraine (2019), Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnia 2015 roku «Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy»: [Decree “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 2, 2015 “On the new version of the Military Doctrine of Ukraine”], Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 № 121/2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> . [in Ukrainian].
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: [The Law of Ukraine “On the National Security and Defense Council of Ukraine”], Zakon Ukrainy vid 13.07.2023 № 3223-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Prohnoz ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2021-2023 roky.: [Resolution “Forecast of economic and social development of Ukraine for 2021-2023”], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 lypnia 2020 roku № 671. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=98c3a695-56bb42ba-b65160ce1f899654&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2021-2023-Roki> [in Ukrainian].

Khanykin D. Normative and legal regulation in the sphere of ensuring economic security

In today's complex conditions, caused by the development and growth of processes of globalization, political and legal transformations, computerization and digitalization, an adequate transformation of economic systems and a quick response of the state to modern challenges are urgently needed.

The emergence and development of new destabilizing factors that disrupt the normal functioning of the state, hinder its sustainable development and actually contribute to a noticeable deterioration of the economic situation, and therefore the social status of the majority of the population, poses a threat and serves as a prerequisite for the launch of new legal processes in a certain region (or several regions) at the same time, and in the country as a whole.

Taking into account the important fact that today most of these challenges turn into clear or, even worse, hidden threats to the national economy, there is an objective need for the existence of an effective administrative and legal mechanism for the systematic provision of economic security.

In fact, as long-term practice shows, a significant number of these threats can be permanent and recurring, constantly changing and creating new economic risks for the country. This, in turn, requires not only a quick and effective response of the relevant institutions, but also constant research and development of conceptual forms, methods and means of countering these risks.

Within the framework of the legislation, state bodies and special services, including internal affairs bodies, continue to give priority to the detection, prevention and termination of criminal activity. In this context, legal means are designed to help limit the conditions and circumstances that contribute to the possibility of committing legal and economic offenses. Such procedural means are intended to serve as the most important preventive measure in the fight against administrative and legal offenses and to prevent their commission.

Key words: *security, economic security, national economy, stability, invulnerability, internal and external threats, economic environment, effectiveness of economic policy.*